

Перша світова війна, окрім того, що дала поштовх технічному прогресу, як не парадоксально, посприяла розвитку фотографії. Протягом чотирьох років було знято кілька десятків тисяч знімків, в основному чорно-білих. Тоді ж вперше зроблено кольорові фотокартки війни завдяки технології автохрому, запатентованій у 1903 році. Більшість з них й досі не оцифровані. Проте навіть невелика частка досліджених дозволяє візуалізувати життя понад сторічної давнини. Серед них – листівки із Закарпаття.

Війна й Карпати

Протягом 1914–1915 років територія Закарпаття, тоді – у складі Австро-Угорщини, стала ареною бойових дій. У кінці вересня 1914-го одночасно чотири російські армії перейшли Карпатський хребет. Велася кровопролитні битви, а населені пункти декілька разів переходили із рук у руки. Відгомін Брусиловського наступу докотився сюди у серпні 1916-го.

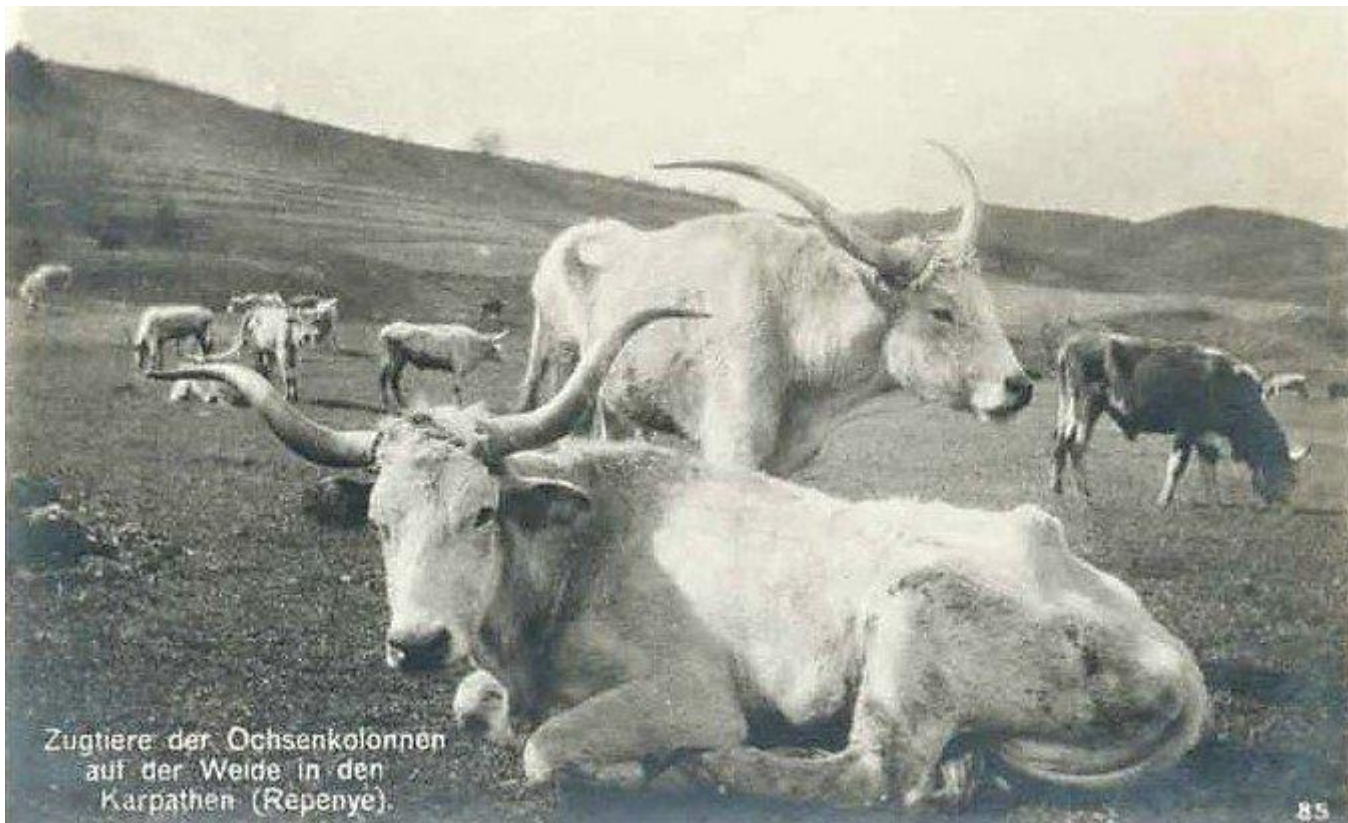
Активні бойові дії проходили у горах, на перевалах, третина сучасного Закарпаття була окупована російськими військами. Понищена інфраструктура не була найбільшою втратою цієї землі. Страшними стали людські жертви. З кожної сім'ї чоловіки призовного віку були мобілізовані до австро-угорської армії. Тисячі з них ніколи більше не повернулися додому, десятки тисяч прийшли із фізичними та душевними ранами.

У той період на Ужоцький, Верецький, Торунський, Яблуницький (Ясінський) перевали прибули тисячі солдатів австро-угорської армії. З ними також – німецькі та австрійські фотокореспонденти, які знимкували життя і смерть своїх піхотних полків. Їхні роботи є цінним матеріалом: на додачу до свідчень очевидців, систем ще подекуди вцілілих дотепер окопів, військових цвинтарів, пам'ятників та артефактів, які зберігають в собі гірські хребти.

Біля церкви у селі Липча на Хустщині

Листівка часів ПСВ. Фото Vizewachtmeister Dr. Hertz

Свійська худоба у селі Репинне, що на Міжгірщині
Листівка часів Першої світової війни

Pflügende ruthenische Bauern in Tarujfalu
in den Karpathen (Ungarn).

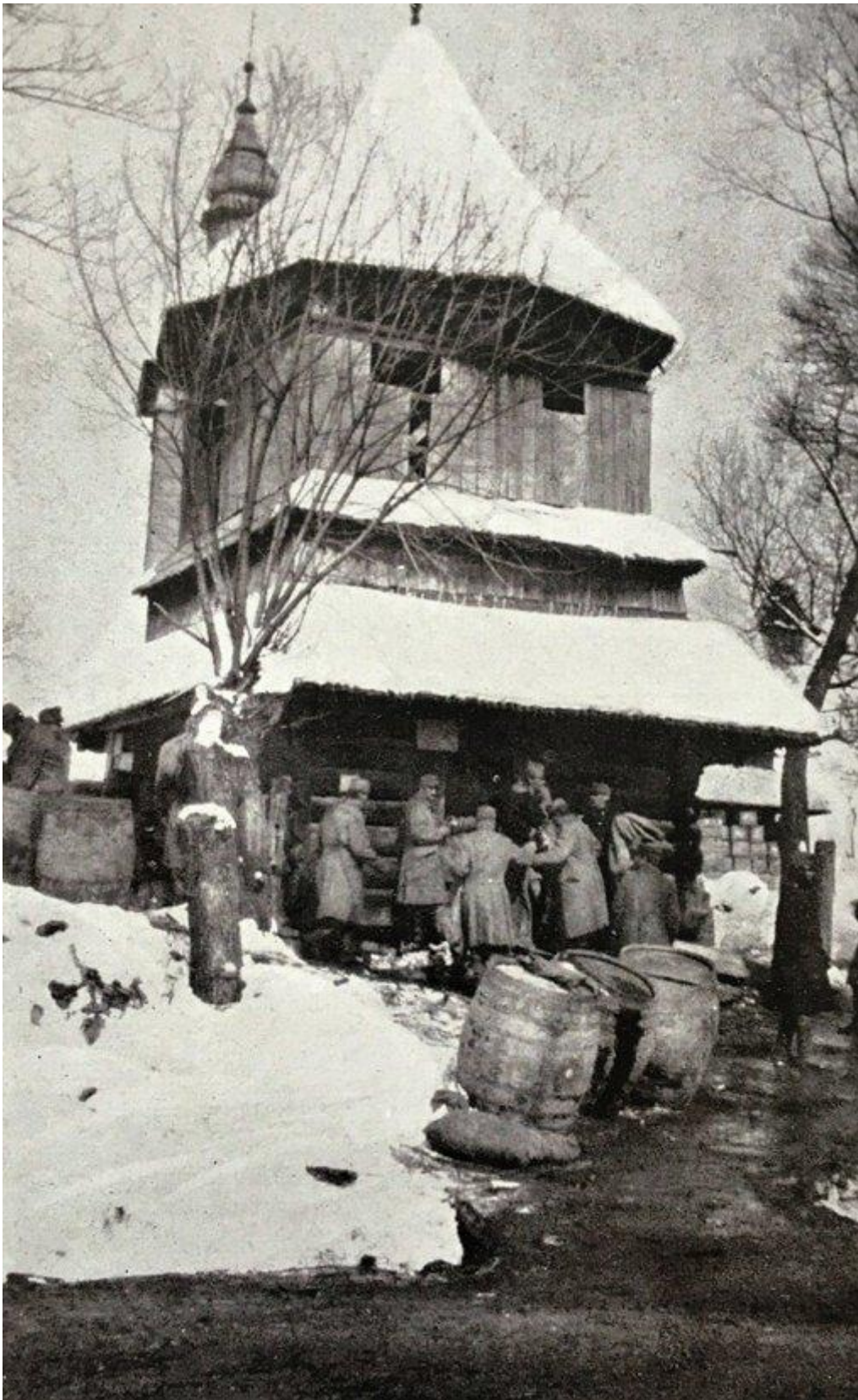

Орання волами біля церкви у селі Новоселиця на Міжгірщині
Листівка часів Першої світової війни, 1915 рік. Фото Нртм. Vansa

З фотоапаратом і карабіном

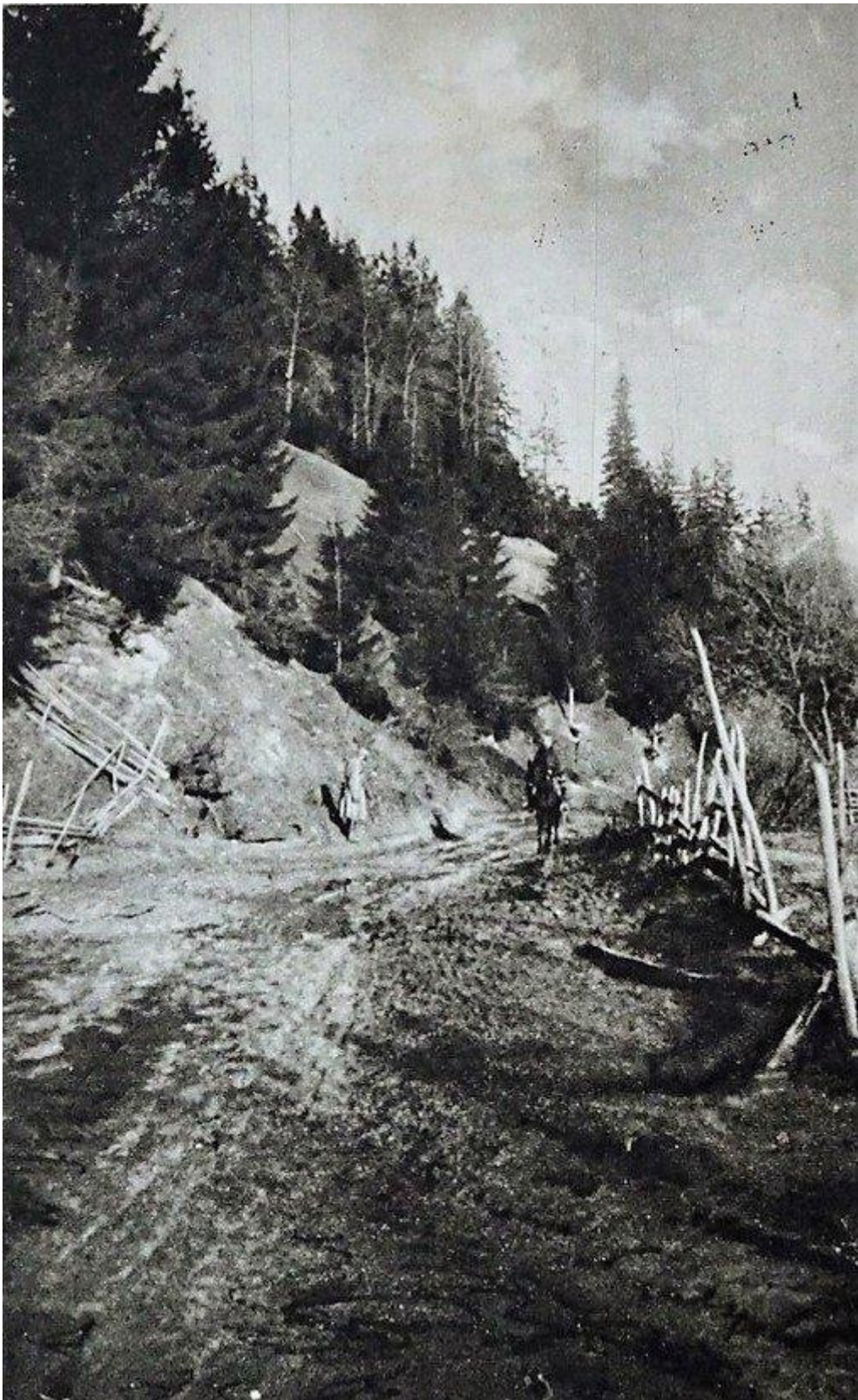
Професія військового кореспондента під час Першої світової війни тільки зароджувалася. Іан Гейдн Сміт – дослідник і популяризатор історії кіно та фотографії, у своїй книзі «Коротка історія фотографії» згадує: «Попервах фотожурналістика використовувалася лише для репортажів про битви та їхній результат, але з часом почала ставити під сумнів мотиви розпалювання війни. У часи Першої світової війни технології уже дозволяли робити повітряні знімки поля бою і фотографувати просто у траншеях, висвітлюючи жахливі умови перебування солдатів».

Однак у Карпатах фотографи не ризикували знімати на передовій під час боїв, тому більшість фотографій зроблено в хвилини затишшя чи в прифронтовому тилу. Зазвичай на карпатських світлинах того часу – військові позиції, лінії захисту з мережею окопів, солдати, що позують біля великих гармат. Час від часу об'єктиви військових ловили і довколишні пейзажі Рахівщини, Міжгірщини чи Великоберезнянщини. Саме на Великоберезнянщині були одні з найкровопролитніших битв у Карпатах. Сьогодні на Ужоцькому перевалі стоїть пам'ятник на честь 370 полеглих солдат, з написом українською, угорською, німецькою й російською мовами: «Воїнам армій Російської та Австро-Угорської імперій, які загинули в боях за Ужоцький перевал у роки Першої світової війни».

Вояки австро-угорської армії біля дзвіниці торунської церкви, яку використовували як склад

Листівка часів ПСВ

Ужоцький перевал
Листівка 1916 року

Чи знали тодішні військові кореспонденти, що більшість світлин, які вони створюють на війні, були першими візуальними документами життя в тамтешніх горах? Сьогодні ці фото, деякі з яких стали листівками, мають як історичну, так і етнографічну цінність. Наприклад, поштівки з Міжгірщини, зроблені у селах Майдан, Торун, Репинне,

Новоселиця й Голятин. Зображення на них ілюструють життя місцевих мешканців, які займаються господарськими справами, орють землю волами, чи їдуть верхи на конях ґрунтовою дорогою. Одягнуті горяни у колоритні вовняні гуні – традиційний верхній верховинський одяг із овечої шерсті. З підписів до світлин нам відомо, що їх зробили ротмістр Голльвеґ, заступник сержанта др. Герц, оберлейтенант Фогельзанґ, унтерофіцер Нойдек та інші.

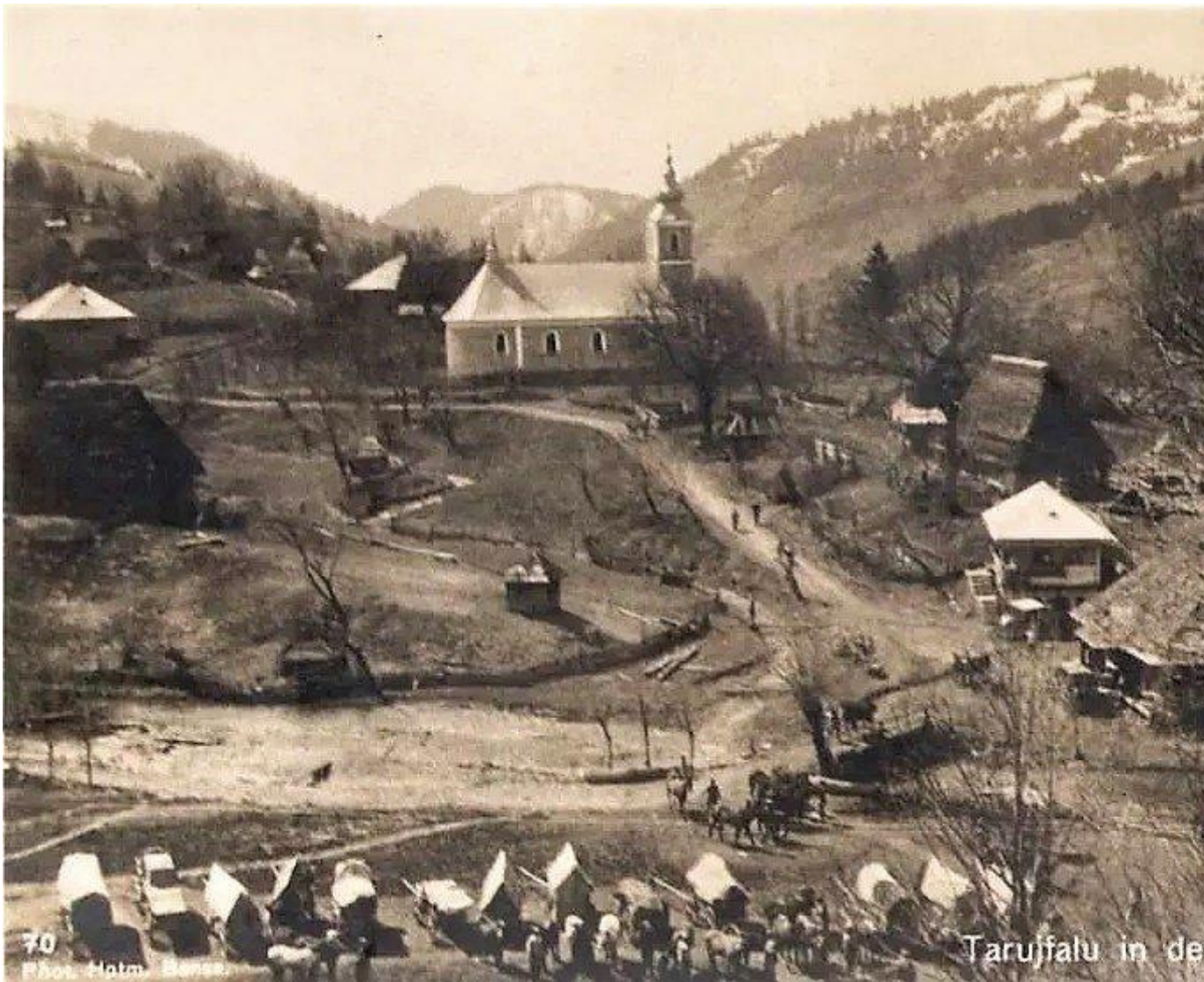
На одному зображенні – русини-українці біля дерев'яної церкви. Власне, остання й допомогла ідентифікувати місцевість – село Торун. Ця унікальна світлина знаходилася в колекції доктора Мечислава Орловича, польського географа, етнографа і краєзнавця. На ній за спинами селян у гунях стоїть військовий. Дзвіниця торунської церкви використовувалась австро-угорською армією як склад для збереження провіанту. Про це свідчить ще одна листівка з відповідним до неї підписом.

У січні-травні 1915 року в околицях високогірного села Торун тривали жорстокі бої між військовими формуваннями австро-угорської, німецької та російської армій. За підрахунками істориків, тоді полягли тисячі бійців. Своє останнє земне пристанище вони знайшли на польових цвинтарях у гірській місцевості Карпат. По сьогодні збереглися два цвинтарі-близнюки на Торунському перевалі, на межі нинішніх Закарпатської та Івано-Франківської областей.

Жінки у селі Майдан на Міжгірщині. Квітень 1915 року. Біля будівлі видніється обоз австро-угорської армії

Foto Rittmeister Hollweg

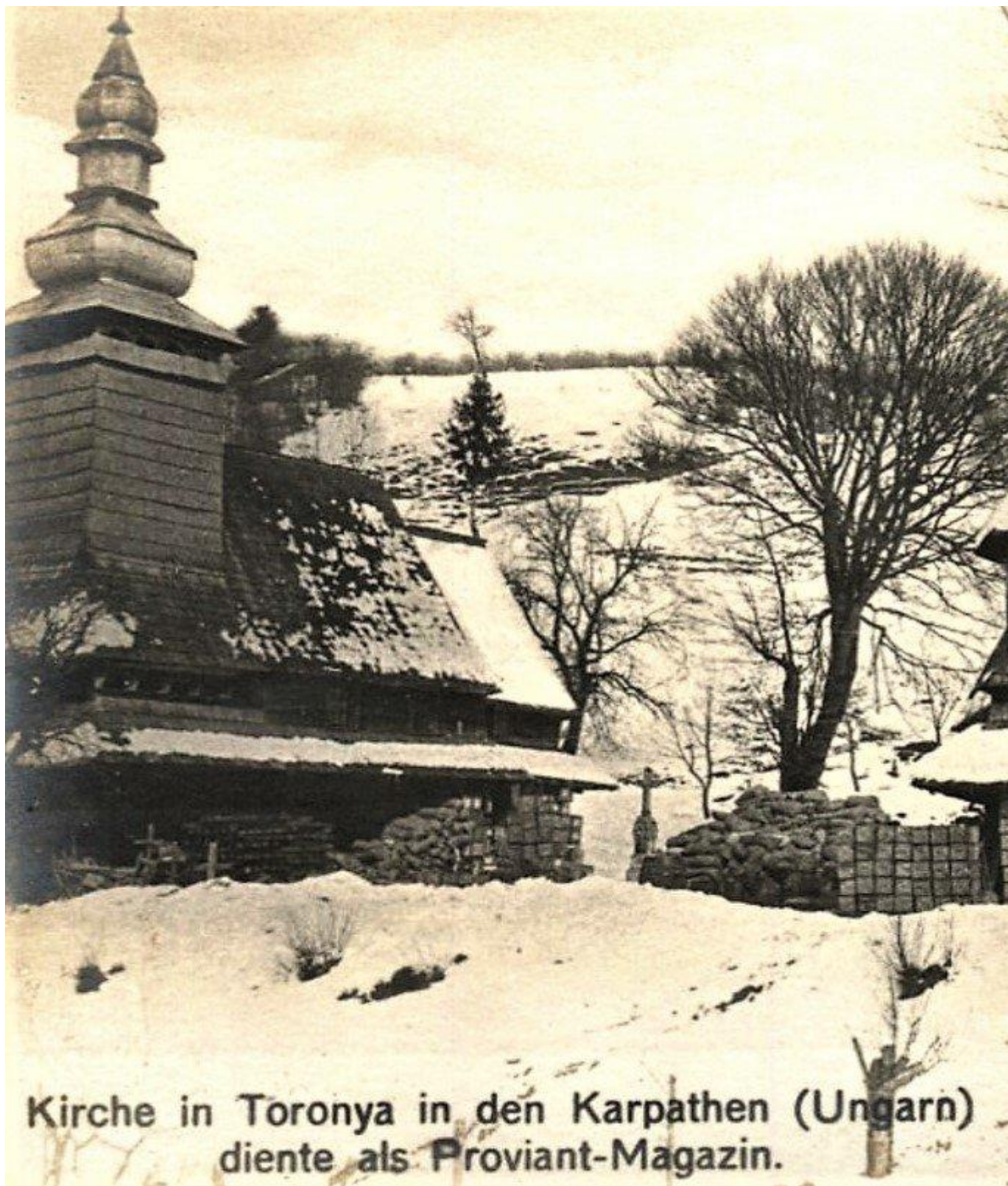
Військовий обоз біля церкви у селі Новоселиця на Міжгірщині
Листівка часів Першої світової війни, 1915 рік. Фото Нртм. Банса

Хата у селі Репинне на Міжгірщині
Поштівка часів Першої світової війни

Євреї у селі Голятин, що на Міжгірщині
Листівка з квітня 1915 року

Церква Введення пр. Богородиці (1809 р.) у селі Торун слугувала сховищем для провіанту для військових

Листівка часів Першої світової війни. Фото Нртм. Bansa

Церква Введення пр. Богородиці (1809 р.) у селі Торун поряд з якою знаходилося поховання загиблих солдат

Листівка часів Першої світової війни

Вісточка про життя

Події Першої світової війни фотографували десятки професійних фотографів. У більшості – з Франції, Німеччини та Австрії. Значну фотоспадщину після себе залишили Джеймс Френсіс Херлі, Поль Кастьєрно, Фернан Кювій, Альберт Самама Чіклі, Ганс Гільденбранд, Аліса Шалек та інші. Але не менш вражаючими є світлини багатьох малознаних чи зовсім невідомих фотокореспондентів.

Часто фотографії, зняті німецькими чи австрійськими військовими, друкували у вигляді листівок. На таких поштівках військові будні армійських фотографів відходили на задній план. Тоді на світлинах з'являвся місцевий колорит: дерев'яні хати, церкви, люди та їхній побут. Часом просилися в об'єктив мальовничі краєвиди та свійські тварини, як от коні та угорські сірі корови.

№ 17
Ruthenen, Frauen, Taryfallen, Karpaten

Жінки у народній ноші з села Новоселиця, що на Міжгірщині
Листівка часів Першої світової війни

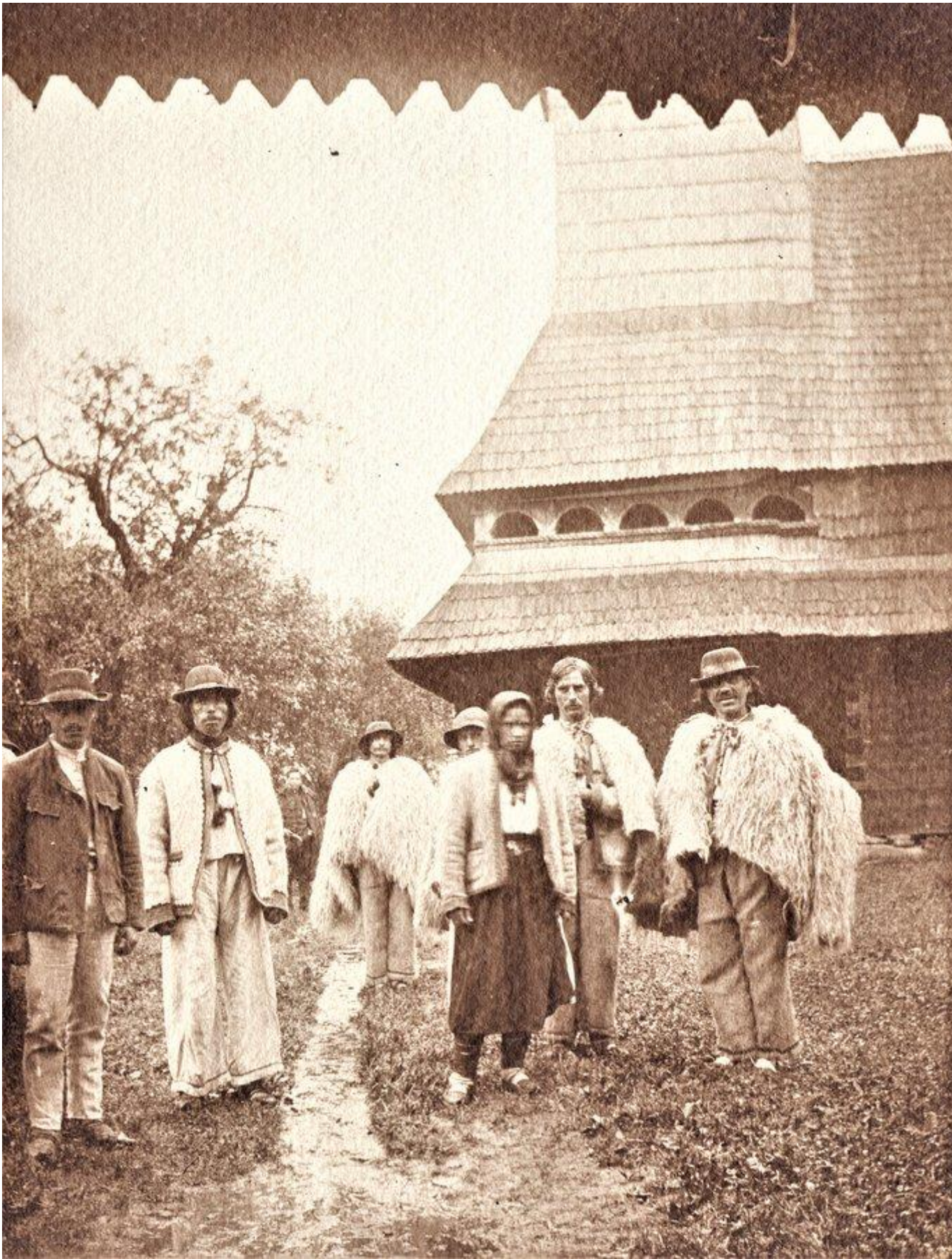

Русинки у народному одязі на Закарпатті

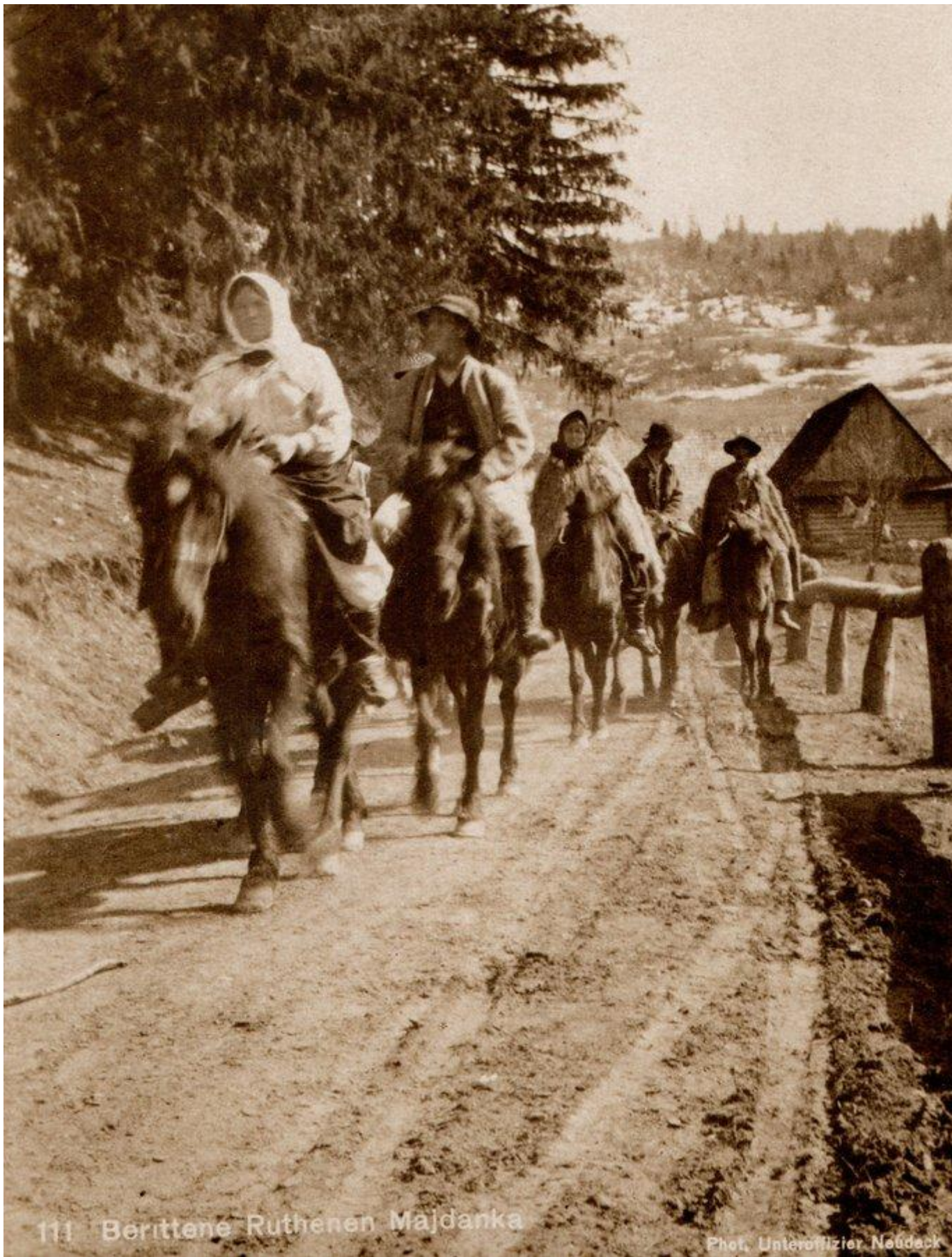
Листівка часів ПСВ. Фото Oberleutnant Vogelsang

Поштівки були не просто елементом спілкування військових з рідними чи друзями. Вони знайомили тогочасних мешканців столиці та великих міст Австро-Угорщини з життям найсхідніших теренів великої імперії. Адже для більшості солдат, які прибули сюди з тодішніх європейських мегаполісів, Карпати були далеким і невідомим краєм у різних сферах – від соціальної до культурної. Фотографія дозволяла відволіктися від війни.

Тримаючи в руках листівку з тих часів, підписану від руки німецькою мовою, розумієш, що це і є маленька частинка великої історії. Артефакт, завдяки якому рідні та друзі солдата знали про його військові будні та свята в Карпатах, і мали вісточку, що адресант живий-здоровий і шле привіт із далеких земель.

Русини-українці біля церкви Введення пр. Богородиці (1809 р.) у селі Торун
Фото часів Першої світової війни з колекції Д-ра Мечислава Орловича

111 Berittene Ruthenen Majdanka

Phot. Unteroffizier Neudeck

Місцеве населення пересувається верхи у селі Майдан на Міжгірщині
Листівка 1915-1916 рр. Фото Unteroffizier Neudeck

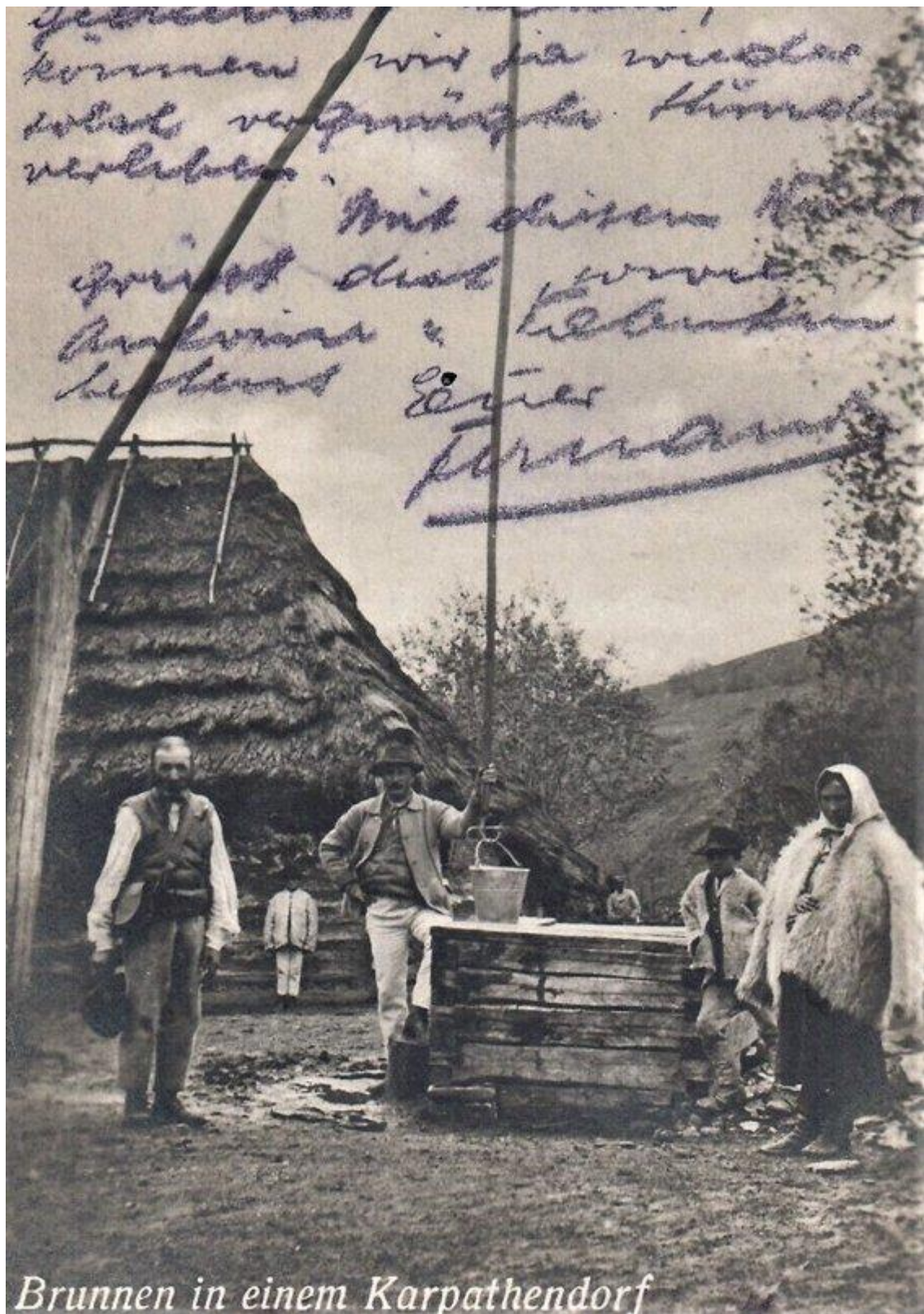

Nica So.
Photo Historia

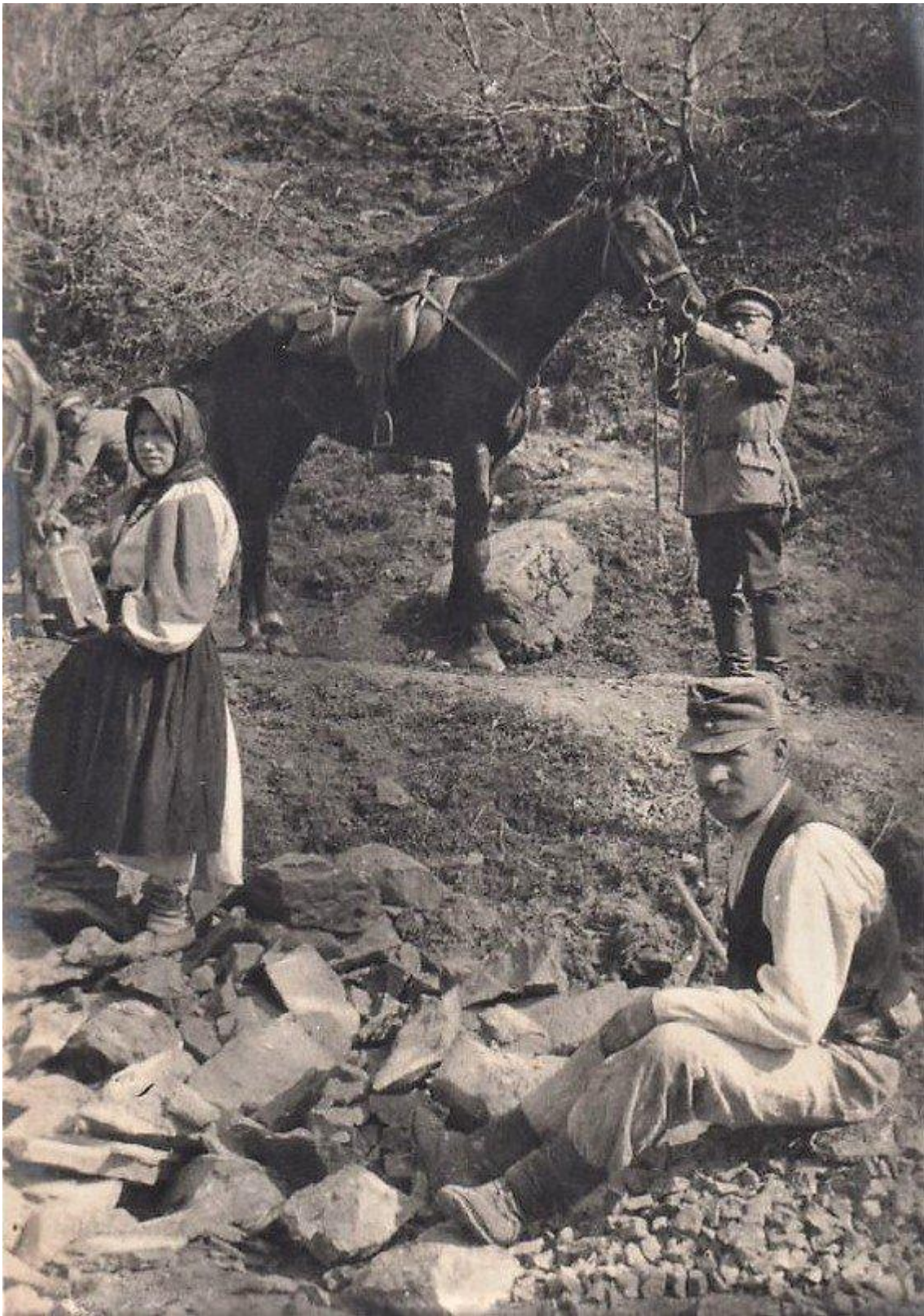
Сім'я з селища Ясіня на Рахівщині

Фото часів Першої світової війни, автор невідомий

174. Rum

Місцеве населення Закарпаття
Поштівка часів Першої світової війни

Жінка у народному одязі поряд із солдатами австро-угорської армії. Хустщина, село Нижній Бистрий

Листівка часів Першої світової війни

Typen vom "Grünfest"
in Herincse bei Huszt (Karpathen).

Жінки у народній ноші із села Горінчево, що біля Хуста
Листівка часів Першої світової війни

Зображення місцевого населення у Хусті

Поштова листівка часів Першої світової війни

Жінки у народній ноші із села Іза, що біля Хуста

Листівка часів Першої світової війни. Фото Dr. Hertz

ЯК БАЧИЛИ ГАЛИЧАН АВСТРО-УГОРСЬКІ ВІЙСЬКОВІ. 10 ІСТОРИЧНИХ ФОТО

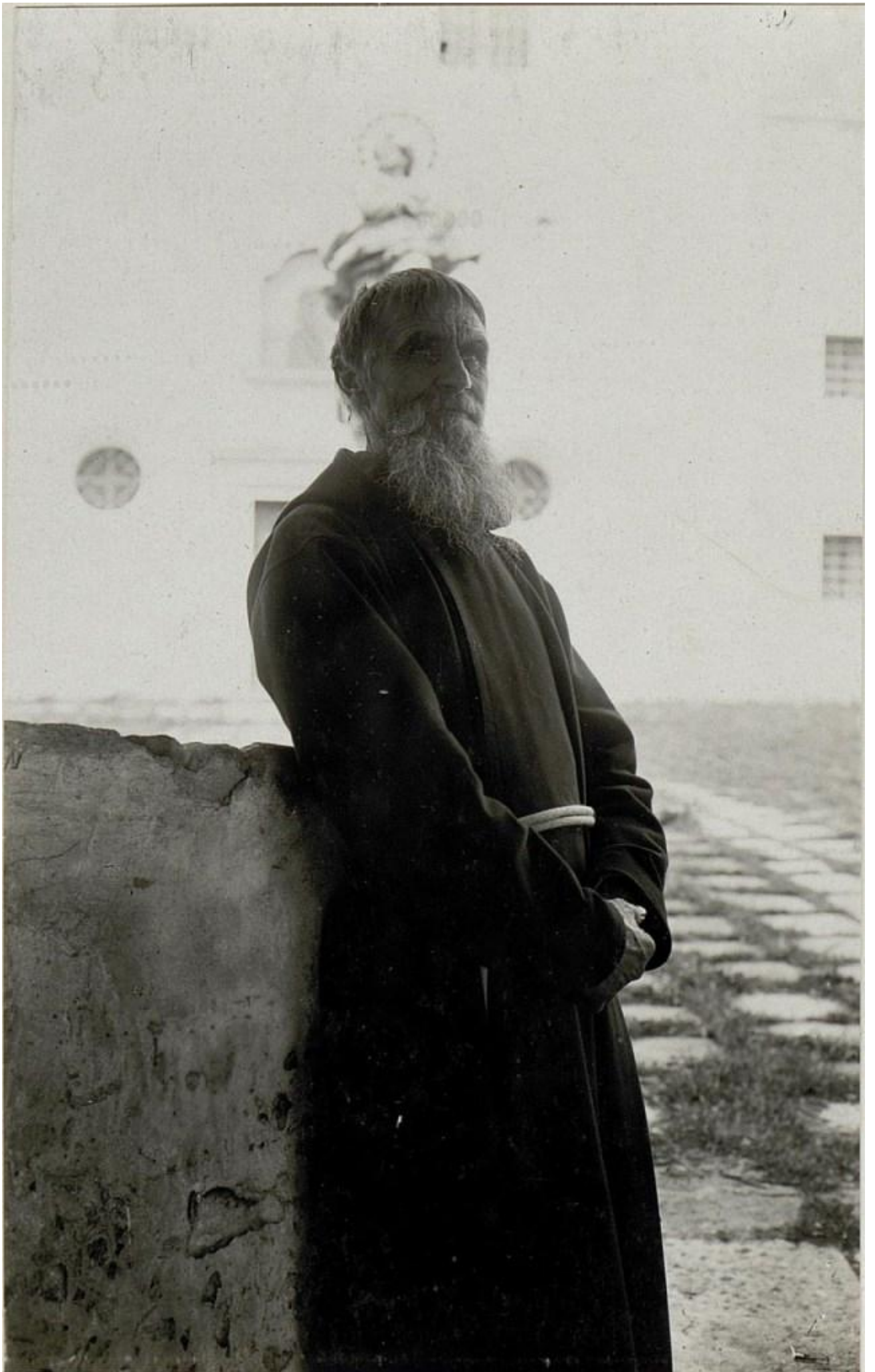
Пропонуємо 10 унікальних фотографій, зроблених солдатами і офіцерами австро-угорської армії у ХХ столітті.

ДІВЧАТА В УКРАЇНСЬКИХ СВЯТКОВИХ ВБРАННЯХ. ГАЛИЧИНА, ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ
(VSVITI.COM.UA)

1915 -1916 роки припадають на розпал Першої світової війни: по всій території Східного фронту йшли запеклі бої. Влітку 1915 почався стратегічно важливий відступ російської армії з Галичини та Польщі, необхідний для мобілізації, нарощування військової індустрії й поповнення резервів. До осені залишені території були зайняті австро-угорською армією, яка просувалась вперед. Пропонуємо фотографії, зроблені солдатами і офіцерами австро-угорської армії під час цього наступу.

Монах з монастиря в Олесько. Галичина, початок ХХ століття

Німці в Лавочному. Галичина, початок XX століття

Після русинської церемонії освячення в Головецько. Галичина, початок XX століття

Ремонт дороги в Опорець. Галичина, початок XX століття

Ринок в Бродях. Галичина, початок XX століття

Ринок в Бродях. Галичина, початок XX століття

Ринок в Бродях. Галичина, початок XX століття

Збір врожаю в районі Стрия. Галичина, початок XX століття

Селяни селища Ополець. Галичина, початок XX століття

